

LAURI MEHTONEN

Aistimellinen luonto ja (ihmis)tieteet

Mehtonen, Lauri, Aistimellinen luonto ja (ihmis)tieteet [Sensuous nature and the (human) sciences]. Kirjastotiede ja informatiikka, 1 (2): 36—40, 1982.

The author tries to discuss the problems of the meaning and the articulation. His specific problem is the supposed/real differences and similarities between the natural and the human sciences. He tries to find out the common basis both for the Galileian natural sciences and for the human sciences. His tentative candidate for this common root is the historical unity of the Galileian/technological and the protestantic (Weber) reductions/rearticulations of the everyday sensuous nature and the practical, sensuous man.

Address: Department of Mathematical Sciences, University of Tampere, PB 607, SF-33101 Tampere 10.

I

Pyrin tarkastelemaan seuraavaa teemaa: elämykset, kokemukset ja käsitykset eivät ole vain informaatiota maailmasta, ns. objektiivisesta todellisuudesta vaan ne ovat itse mukana konstituoidussa sitä, mitä sanomme maailmaksi.

Näkökulma, josta tarkastelen kokemuksen muotojen todellisuutta konstituovaa roolia, on *merkin* ja *merkityksen* tematiikka. Teema »miten voimme ymmärtää kokemuksen muotojen konstituovan todellisuutta? »muunnetaan näin teemaksi »millä tavalla merkitykset muodostavat todellisuutta?»

Filosofi-lapsen naiiviudella kysyn: kuinka merkitykset ovat olemassa? Alustava, ennakkoiva vastaukseni kuuluu: merkitykset eivät ole annettuina tai itsensä kautta. Merkitykset ovat muodostettuina, tuotettuina, tehtyinä. Tai varovaisemmin: merkitykset ovat merkityksiä antavien aktien kautta olemassa.

Siis: merkityksiä antavien aktien kautta merkitykset konstituivat todellisuutta. Tässä yhteydessä käytän aktin ja merkityksen käsitettä laajassa mielessä. En ymmärrä 'aktilla' vain tajunnallisia akteja ehkä 'merkityksellä' vain kielen merkkien merkityksiä. Erilaiset inhimilliset toiminnan muodot — tiedon toiminnalliset muodot vain eräinä muotoina — ovat tällöin akti- ja merkitystarkastelun kohteina.

Merkkejä ei siis tulla ymmärtämään vain lingvistisessä mielessä ja vielä vähemmän siinä supeassa mielessä, jossa voimme käsittelemme ajatella — tieteellisesti tai jokapäiväisesti — kuvaavan todellisuutta.

Laajassa mielessä voimme sanoa, että esimerkiksi filosofinen luento on monidimensionaalinen merkkien järjestelmä tai että voimme 'lukea' jotakin sosiaalista instituutiota 'tekstinä'. Esimerkiksi puheenvuoron pyytäminen luennon jälkeen kättä nostamalla on 'teksti' jossa kädennostamisen akti 'lauseena' tulee luetuksi eri horisontista ja erilailla kuin samannäköinen kädennosto sosiaalisessa instituutiossa 'ravintola'.

Jokapäiväinen maailmamme on 'sameaa' siinä mielessä, että sen 'välittömässä', 'elämyksellisessä' todellisuudessa toiminnallinen merkityksenanto ja tämän uudelleenartikulointi arkikokemuksessa ovat 'toisiinsa kietoutuneita', 'toisiinsa sulautuneita'.

II

Mitä edellä sanotulla voisi olla tekemistä ihmistieteiden tieteenfilosofisten perusongelmien kanssa? Olisiko sen pohjalta löydettävissä kiinnostavia eroja todellisuuden luonnontieteellisen ja ihmistieteellisen artikulaation välillä?

Eräs kiinnostava teesi tästä erosta on seuraava. Ihmistieteellinen tutkimus ei koskaan

kohdistu artikuloimattomaan ainekseen. Ihmistieteiden tutkijat artikuloivat aina jo artikuloitua. He joutuvat artikuloimaan toiminnan ja esiteoreettisen artikuloimaa.

Tämä teesi asettaa seuraavan kysymyksen. »Miksi ylipäätään pitää empiiris-teoreettisesti artikuloida aina jo artikuloitua, tulkittua ja ymmärrettyä?». Tällöin kysytään niitä tapoja, joilla ihmistieteellinen artikulaatio suhtautuu artikulaatioon arjen maailmassa.

III

Ilmeisesti voimme ajatella, että luonto ei artikuloi itseään käytännöllisesti ja esiteoreettisesti.

Luonnontieteellinen artikulaatio ei kuitenkaan tapaa luonnon tosiasiallisuutta artikuloimattomuuden tilassa. Yritykset, joissa ei problematisoida ihmisten historiallisia ja käytännöllisiä — niin toiminnallisia kuin esiteoreettisia — luonnon artikulaatioita johtavat yksinkertaistaviin tarkasteluihin ja vastauksiin kysyttäessä eroja ja yhtäläisyyksiä ihmistieteiden ja luonnontieteiden välillä.

IV

Luonnontieteet, niiden historialliset kehitysmuodot ja spesifiset rationaalisuustyyppit, eivät ole olleet ja eivät ole ihmisten ainoita tapoja artikuloida luontoa. Ihminen on aina ja kaikkialla artikuloinut luontoa. Vasta 'lyhyen' aikaa ihminen lajina on erään kulttuuripiirin puitteissa teoreettisesti, luonnontieteellisesti artikuloinut luontoa.

V

Voitaisiinko ajatella, että esiteoreettisen, käytännöllisen artikulaation suhde luonnontieteelliseen olisi erilainen suhteessa arvoihin kuin sen suhde ihmistieteelliseen. Olisiko luonto itsessään indifferentti arvojen suhteen? Voimmeko totaalisesti hyväksyä seuraavan teesin? Luonnolle ei tehdä moraalisesti tai esteettisesti 'väärin' kun se ymmärretään aineksena, jonka 'luontoon' käy, että se sekä teoreettisesti artikuloidaan että teknologisesti transformoidaan teknisen järjen puitteissa.

VI

Teoreettinen ajattelu länsimaisen tieteen mielessä on uusi ja radikaali ihmisen suhde

luontoon. Sen historiassa luonto on menettänyt uskonnollisen, eettisen ja esteettisen arvonsa ja mahtinsa. Teoreettisesti ja käytännöllisesti luonnon faktisuus on puhdasta välineellisyttä.

Olisiko ihmisen artikulointi ihmistieteissä ja yhteiskuntateknologiassa puhtaan välineellisuuden perspektiivistä epähuomaanista, vastoin ihmisen 'luontoa'?

VII

Kysymys luonnon 'indifferenttisyydestä' arvojen suhteen on viime vuosina asettunut luonnontieteiden ja teknologian filosofisten kysymysten keskiöön.

Tämä 'asettaminen' on primaarisesti ollut käytännöllistä. Luonnon saastumisen kokeminen tai kysymykset ydinenergiasta ovat omilla tavoillaan tematisoineet ongelmia, joiden suhteen filosofit ovat vaienneet. Meillä ei ole ollut kysymyksiä — eikä siis myöskään vastauksia.

VIII

Olisi päästävä eroon pahasta tavasta puhua luonnontieteistä ja ihmistieteistä 'yhtenä kimpuna'. Vrt.: »Ihmistieteet ovat vähemmän edistyneitä tieteitä kuin luonnontieteet».

Polemisesti ja epäanalyttisesti tällainen puhetapa saattaa kysyä. Milloin syntyy/eikö koskaan synny sosiologian Galilei?

Miten tässä puheessa lähes säännönmukaisesti ihmistieteen eriaikaisuus 'galileiseen luonnontieteeseen' todetaan?

Filosofoja ja ihmistieteilijöitäkin näyttää pysyvästi viehättävän seuraava 'erikoisella' tavalla tyydytystä tuottava vastaus. »Ihmistieteet ovat niin tavattomasti 'vaikeampia' kuin luonnontieteet».

Tämän vastauksen puitteissa helposti unohdetaan kysymysten sarja:

- millä tavoin filosofina/ihmistieteilijänä käyttämäni termi luonnontiede on saanut sisältöään?
- missä mielessä on ja missä mielessä ei ole perusteita puhua 'luonnontieteestä' (huom. yksikkö)?
- miten relevanttia/epärelevanttia oma 'luonnontieteen ymmärtäminen' on halutessani tietää luonnontieteiden historioista ja kehitysmuodoista?
- JNE...

IX

'Vaikeus' -teesi relativisoi ihmistieteiden kehittymättömyyttä. Ei kai helpomman tien kulkijoiden edistyneisyyttä arvioitaessa saa täysin unohtaa kuljetun matkan helpoutta!

Ihmistieteiden vaikeus on tapana perustella seuraavasti. Luonto on rakenteeltaan 'yksinkertaisempi' kuin yhteiskunta, siksi kehitys luonnontieteiden alueella on luonnollisesti ollut nopeampaa ja tuloksellisempaa kuin yhteiskuntatieteiden alueella. Yksinkertaisemmat asiat ratkeavat nopeammin ja paremmin kuin monimutkaisemmat.

Tämän ajattelutavan mukaista on myös puhua ihmistieteiden nuoruudesta (suhteessa luonnontieteisiin).

Tämä väite — ainakin yleisessä muodossaan — on problemaattinen.

Viittaan aluksi lyhyesti ns. aristoteeliseen tieteiden järjestelmään. Jokainen keskeinen luonnontiede ja ihmistiede löytää tästä järjestelmästä alkukotiaan. Niin sosiologia, valtio-oppi, taloustiede, runousoppi kuin fysiikka, tähtitiede kuin biologia. Aristoteelisen tiedekonseption suhteen me emme voi pitää luonnontieteitä ja ihmistieteitä eri-ikäisinä.

Mutta kuinka 'nuoria' ihmistieteet ovat kun niitä verrataan galileisen kumouksen jälkeiseen luonnontieteeseen? Eikö ole itseasiassa sanottava, että klassinen ranskalainen ja englantilainen kansantaloustiede on vähintään yhtä 'vanha' — jollei vanhempikin — kuin oman aikansa eräät keskeiset luonnontutkimuksen alueet — kuten kemia (flogistoteoria) ja biologia (evoluutioteoria).

Sellainen keskeinen ja koko yhteiskuntatieteiden synnylle ja muodoille konstitutiivinen tiede kuin klassinen kansantaloustiede ei ole siis millään ainakaan 'itsestään selvällä tavalla' nuorempi tieteenä kuin esimerkiksi kemia ja biologia.

X

Edellä olen alustavasti problematisoinut 'nuoruus' -teesiä. Mutta kuinka on 'yksinkertaisuus' -teesin laita?

Kääntäkäämme tämä teesi. Ehkä se silloin kääntyy 'jaloilleen'. Kysynkin: Olisiko järkevää tarkastella yhteiskuntatieteiden kehitystä ja niiden metodisten ja käsitteellisten muotojen suhdetta galileiseen kumoukseen seuraavasta näkökulmasta?

Yhteiskunnan/yhteiskuntien rakenne/rakenteet oli/olivat 'pitkään' niin yksinkertaisen/-sia (luontoon verrattuna), että sen/niiden

reproduktio ei edellyttänyt tieteellistä tietoa po. reproduktiosta. Rakenteen/rakenteiden praktinen ja esiteoreettinen artikulaatio oli riittävä esimerkiksi taloudellisten suhteiden reproduktiolle. Yhteiskunnallinen todellisuus rakenteeltaan oli niin 'yksinkertainen', että asioiden praktinen hallinta ei tarvinnut uuden tyyppistä teoreettista otetta.

Tästä näkökulmasta voimme juuri klassisen kansantaloustieteen/poliittisen taloustieteen suhteen kysyä, mitä kaikkea sen suhteen spesifistä oli tapahtunut 'yksinkertaisuudelle'? Oliko yhteiskunta sellaisilla tavoilla tullut monimutkaisemmaksi, että asioiden praktiset ja ideologiset hallinnat edellyttivät rakenteiden uuden tyyppistä empiiris-teoreettista artikuloitua. Kaikkea muuta kuin yllättävästi teesini on: juuri näin oli käynyt.

Vastateesini 'yksinkertaisuus' -teesille on seuraavanlainen. Yhteiskunnan rakenteen monimutkaisuus oli saavuttanut sellaisen 'laadullisen' ja 'määrällisen' asteen, että asioiden praktiset ja ideologiset hallinnat omilla tavoillaan 'asettivat' kysymyksen uuden tyyppisestä (ainakin osittain galileisesta) ihmistieteellisestä artikulaatiosta. Arkikokemuksen praktinen itsekritiikki teoreettisen ulkopuolelta pohjasi vaatimusta teoreettisesta artikulaatiosta, joka ei ollut vain erilainen vaan osaltaan myös suoranainen vastakohta arkikokemukselle.

XI

Vastateesissäni olen viitannut mahdollisuuteen ymmärtää 'luonnontieteellistyyppisen' yhteiskuntatieteen välttämättömyyttä myös elämänvälttämättömyytensä.

Palaan nyt puheenvuoroni alun 'perimmäiseen kysymykseen'. Kuinka meidän tulee ymmärtää ja reagoida teesin luonnon moraaliseen ja esteettiseen neutraalisuudesta?

Teesistä toiminnallisena näkemyksenä on hyvä kysyä: miten se artikuloi ihmistä 'luontona'?

XII

Kiintoisan näkökulman tähän artikulaatioon ja samalla 'galileisuuteen' luonnon- ja ihmistieteissä saamme Max Weberin teesistä 'maailman sisäisestä askeettisuudesta', minkä hän formuloi loisteliaassa teoksessaan »Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki».

Protestanttinen etiikka artikuloi työtä seuraavasti. Työ on uskonnollisena kilvoitteluna maallisen asketismin aluetta. Jumalan

kutsuun kristitty vastaa työntekijänä. Työ on kutsumusta. Luther artikuloi 'Jumalan kutsun' ja siihen vastaamisen kutsumustyök-si.

Siteeraan Weberiä:

»Maailman taikuudesta päästäminen, (Entzauberung) suuri uskonnonhistoriallinen prosessi, alkoi vanhajuuolaaisesta profetiasta. Helleen tieteelliseen ajatteluun liittyvänä se hylkäsi kaikki pelastuspyrkimyksen maagiset keinot taikauskona ja pahantekona. Tässä [so. puritanismissa] se tuli päätökseensä. Aito puritaanihan hylkäsi jopa kaikki uskonnollisen hautausseremoniankin jäljet ja hautasi läheisensä laulutta ja soitotta, ettei vain minkäänlaista 'taikauskoa', mitään luottamusta maagis-sakramentaalisiin pelastusvaikutuksiin pääsisi ilmaantumaan. Mutta mitään maagista keinoa ei ollut eikä ylipäänsä ollut mitään keinoa, jotta se, jolta Jumala oli päättänyt evätä armonsa, olisi voinut kääntyä hänen puoleensa. Tämä ihmisen sisäisen eristäminen liittyy tyylyn oppiin kaiken puhtaasti lihallisen ehdottomasta jumalvieraudesta ja arvottomuudesta. Se sisältää yhtäältä syyn puritanismin ehdottoman kielteiseen asenteeseen kaikkia kulttuurin ja subjektiivisen uskonnollisuuden aistillis-tunteenomaisia elementtejä kohtaan. Ne ovat pelastukselle hyödyttömiä ja edistävät sentimentaalisia harhakuvia sekä luontokappaleita paltovaa taikauskoa. Siten se yhtäältä käsittää perusteen kaiken aistikulttuurin periaatteessa torjumiselle yleensä. Mutta toisaalta se muodostaa yhden sen illuusiotoman ja pessimistisesti värittyneen individualismin juuren, joka vaikuttaa vielä nykyäänkin puritaanisen menneisyyden omaavien kansojen 'kansanluonteessa' ja instituutioissa.» (s. 75—76)

»Lisäksi tiettyjen kirkon instituutioiden käytäntö, ennen kaikkea aneiden käyttö, oli varmaan jatkuvasti ristiriitaista sen kanssa, mitä systemaattisella maailmansisäisellä askeettisuudella alunperin tarkoitettiin. Siksikään sitä ei tunnettu uskonpuhdistuksen aikaan perifeeriseksi väärinkäytökseksi, vaan suorastaan ratkaisevaksi perusviaksi kirkossa. Mutta ratkaisevaa oli, että uskonnollisessa mielessä metodisesti elävänä ihmisenä pääasiassa oli ja pysyi kuitenkin yksin munkki, siis että askeettisuus pakotti sitä enemmän ihmisen pois arkielämästä, mitä intensiivisempää se oli. Erityisen pyhä elämä oli juuri maailmansisäisen siveellisyyden voittamisessa. Ensimmäisenä kumosi väitteen Luther, ei suinkaan jonkin kehitystendenssin täytöntöönpanijana, vaan aivan henkilökohtaisten kokemustensa perusteella. Aluksi käytännön seuraamukset vielä olivat epävakaisia, sitten poliittinen tilanne työnsi häntä eteenpäin. Kalvinlaisuus yksinkertaisesti yhtyi tässä Lutheriin. Itse asiassa tämän lajin uskonnollisuuden asian ytimeen osui jo Sebastian Franck, kun hän näki uskonpuhdistuksen merkityksen siinä, että jokaisen kristityn täytyi nyt olla munkki koko elämänsä ajan. Askeettisuuden maailmallisesta arkielämästä pois juoksemisen tielle oli rakennettu este. Ne intohimoiset vakavat sisäistyneet miehet, jotka siihen saakka olivat muodostaneet munkkikun-

nan parhaimmiston, ohjattiin nyt seuraamaan askeettisia ihanteita maallisen ammattielämän sisällä. Mutta kehittyessään kalvinilaisuus lisäsi tähän jotain positiivista, ajatuksen, että uskoa oli välttämättä koeteltava maallisessa ammattielämässä. Siten se antoi uskonnollisesti suuntautuneiden laajoille kerroksille positiivisen vaikuttimen askeesiin.» (s. 88)

»Kun se lisäksi ankkuroi etiikkansa predestinaatio-oppiin, tuli munkkien maailmaan ulko- ja yläpuolisen henkisen aristokratian tilalle tähän maailmaan Jumalan ikuisuuden ennalta määräämien pyhien henkien ylimystö. Tämä aristokratia oli character indelebilis -luonteinen periaatteellisesti ylittämättömämmän ja näkymättömyydessään pelottavan kuulun muusta, ikuisuudessa hyljätystä ihmiskunnasta erotama kuin keskiajan ulkonaisesti maailmasta erillään elävä munkki. Tämä kuilu oli kuin veitsi, joka viilsi kovemmin ja terävämmin kaikkia sosiaalisia tunteita. Tämän valittujen ja siten pyhien ihmisten Jumalan armon tietoisuuden rinnalle ei kehittynyt omien heikkouksien tunteeseen perustuva lempeä avuliaisuus 'syntisiä' lähimmäisiä kohtaan, vaan viha ja halveksunta. Syntiset olivat Jumalan vihemiehiä, jotka kantoivat itsessään ikuisesti hyljätyn merkkejä.» (s. 88—89)

XIII

Miten ihminen luontona, aistimellisuutena tulee ymmärretyksi edellä kuvatussa maallisessa asketismissa? En tuota kuluttaakseni vaan tuottaakseni: tuotan mutta en nauti. Työ ja sen merkitys muuttuvat radikaalisti. Työn tarkoitus on sen 'puhtaassa' suorituksessa. Työn alistaminen nautinnolle olisi epäpuhdasta, epäpyhää ja jumalatonta.

Teesi 'luonto on puhdasta ainesta, välineellisyttä, johon ei sisälly moraalisia ja esteettisiä arvoja' on maailmansisäisen asketismin teesi. Samalla se konstituoii ihmisen praktista näkemystä itsestään luonnonoliona ja aistimellisuutena.

Tämä teesi luonnosta on objektipuolen korrelaatti maailmansisäisen asketismin subjektipuolen artikuloinnille.

Maailmallisuudesta kieltäytytään redusoidulla aistimellinen, näkyvä luonto ainekseksi ja työn kohteeksi ja ymmärtämällä praktisuus ja subjektiivisuus kutsumustyöksi, kilvoitteluksi 'puhtaudesta'.

XIV

Miten edellä suoritettua lyhyttä ja täydennystä ja perusteluja kaipaavaa luonnehdintaa luonnontieteen, yhteiskuntatieteen ja eräiden ideologisten valtioapparaattien 'uusista' funktioista voitaisiin havainnollistaa tänään? Uskoakseni tavalla, joka asettaa eräät usein vain ihmistieteitä koskeviksi ymmärre-

tyt kysymykset keskeisiksi pragmaattisiksi ja filosofisiksi luonnontieteiden ja teknologian kysymyksiksi.

Tästä tavasta saamme otteen kun yritämme rehabilitoida ihmistä luonnonoliona, aistimellisuutena. Luonnonoliona, aistimellisuutena ihmistä ei tällöin ymmärretä galileisen 'luonnon' tai 'protestanttisen etiikan' mielesä.

Galileinen teksti luonnosta luetaan arkielämän psykologiamme ja patologiamme tekstinä.

Arkielämämme luonto on 'objektiivista' ja praktista tekstiä siitä miten todella toimimme ja ajattelemme. Luonnon monimuotoinen saastuminen on dokumenttia olemisestavoittamme.

Jokapäiväinen, aistimellinen luonto 'näyttää' toiminnallisen merkityksenantomme. Tämä merkityksenanto on merkitysbasista niin galileiselle teoreettiselle artikuloinnille kuin 'maailmansisäinen asketismin' artikuloinnille. Niin galileinen kuin 'protestanttinen' artikulointi näyttää luonnon sinänsä 'puhtaaksi' aistimellisuudesta, praxiksesta, subjektiivisuudesta peittävä 'puhtaaksitekemisen' ja sen ateoreettisen merkitysbasiksen.

'Aistimellinen luonto on kirja meistä' on teesi, joka vaatii tässä ja nyt talouden, politiikan, valtion tai työn ja moraalien uudelleen artikulointia. Tämä artikulaatio edellyttää 'galileisen' ja 'protestanttisen' artikulaation teoreettista ja praktista purkamista.

Tutkiessamme taloutta tai valtiota meidän on tutkittava aistimellista luontoa psykologisena ja patologisena totuutena meistä 'taloudellisena' tai 'poliittisena' kulttuurieläimenä. Onhan aistimellinen luonto teksti, joka on kirjoitettu toiminnallisten ja ateoreettisten merkityksenantojen kautta. Mutta juuri tätä tekstiä galileinen tiede ei voi lukea. Se on galileisen artikulaation tavoittamattomissa. Tämä tarkoittaa kuitenkin sitä, että galileinen artikulaatio peittää oman merkitysfundamenttinsa. Galileinen tiede luo varjon roolinsa yli koneistossa, joka kirjoittaa nykyistä kirjaamme luonnosta.

Valittua kirjallisuutta

Itkonen, Esa, Change of Language as a Prototype for Change of Linguistics. Artikkel, ilmestymässä.

Juntunen, Matti, Den humanistiska forskningen som en vetenskapsfilosofisk kategori och begreppet samhällsvetenskap. Nordisk Forum, 12 (1): 48—56. 1977.

Juntunen, Matti ja Mehtonen, Lauri, Ihmistieteen filosofiset perusteet. Gummerus, Jyväskylä, 1977.

Krohn, Sven, Ihminen, luonto ja logos. Gummerus, Jyväskylä, 1981.

Malmberg, Tarmo, Viestintä ja kulttuuri: tekstejä viestinnän teorian ja tutkimuksen kulttuuri-teoreettisista perusteista (1978—81). Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja C, 2/1981.

Mehtonen, Lauri, Kommentti Raimo Tuomelan esitelmään. Teoksessa Heikkilä, Markku (toim.), Valtion humanistisen toimikunnan kulttuuritutkimuksen metodiseminaari Jyväskylän yliopistossa 8.—9. 5. 1975. Suomen Akatemia, Helsinki, 1976, 30—38.

Mehtonen, Lauri, Ateoreettinen ymmärrys ja 'fenomenologia'. Teoksessa Taiteen filosofian tutkimusprojektin julkaisu I. Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja 7/1976, 1—18.

Mehtonen, Lauri, Puhtaan järjen kritiikistä arki maailman kritiikkiin. Sosiologia, 14 (6): 246—252. 1977.

Mehtonen, Lauri, Ihminen ja byrokratia. Sosiologia, 17 (2): 140—142. 1980.

Mehtonen, Lauri, Arkikokemus ja totuus ihmistieteissä. Teoksessa Niiniluoto, I. ja Taiminen, L. (toim.), Totuus. Suomen Filosofisen Yhdistyksen järjestämä kotimainen tutkijakollokio — Helsinki 14.—15.1.1980. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisusarja n:o 9, 1980.

Mehtonen, Lauri, Arkikokemus ja totuus yhteiskuntatieteissä. Sosiologia, 18 (2): 162—165. 1981.

Pietilä, Kauko, Journalismin kritiikin mahdollisuuksia: kuusi kirjoitusta vuosilta 1978—1981. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja C, 1/1981.

Pietilä, Veikko, Tieteen kehityksen teoria ja käsitteet. Teoksessa Okko, Marjatta ym. (toim.), Kirjastotiede ja informatiikka tieteenä ja tutkimusalana: raportti Ikaalisissa 16.—17. 5. 1980 pidetystä seminaarista. Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistys, 1981, 10—28.

Pietilä, Veikko, Luonnontieteen kehityksen selittämisestä. Sosiologia, 17 (4): 279—293. 1980.

Pietilä, Veikko, Selittämisestä yhteiskuntatieteissä. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja C: 27, 1980.

Pietilä, Veikko, Social Practice and the Development of Science. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja A: 54, 1981.

Pietilä, Veikko, Ideaalisiaatio ja yhteiskuntatieteen suhde luonnontieteeseen. Julkaisematon artikkeli. 1981.

Weber, Max, Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. WSOY, Helsinki, 1980 (alkuteos 1905).

Verronen, Veli, Edistyykö tiede? Teoksessa Löppönen, Paavo (toim.), Tieteen edistymisen ongelmia: seminaariraportti. Suomen Akatemian julkaisuja 6/1979, Helsinki 1979, 40—75.

Verronen, Veli, Tieteelliset vallankumoukset, teorioiden tulkinta ja tieteen edistyminen. Teoksessa Littunen, Yrjö ym. (toim.), Tieteen edistyminen ja yhteiskuntatieteet. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B: 30, 1980, 37—73.